

Finnes det et riktig sauetall? Fra liten til stor

Forfatter

Lisbeth Hektoen, Animalia – Helsetjenesten for sau

Vibeke Tømmerberg, Animalia – Helsetjenesten for sau

Åshild Ø. Våge, Animalia – Helsetjenesten for sau/privatpraktiserende veterinær

Sammendrag

Den gjennomsnittlige saubesetningen i Norge er fortsatt ganske liten, men antall store besetninger øker. For å finne ut mer om de endringene og utfordringene man møter i overgangen fra liten til stor, har vi snakket med sauebønder som har vært gjennom akkurat det.

Publisert

2015

Referanse

Sau og Geit 6/2015

Utskriftsdato

19.04.2025 www.fag.nsg.no

Finnes det et riktig sauetall?

Fra liten til stor

Den gjennomsnittlige sauebesetningen i Norge er fortsatt ganske liten, men antall store besetninger øker. For å finne ut mer om de endringene og utfordringene man møter i overgangen fra liten til stor, har vi snakket med sauebønder som har vært gjennom akkurat det.

I perioden juni 2013 til april 2014 gjennomførte vi dybdeintervjuer med 13 sauebønder, fra Rogaland i sør til Nordland i nord. Disse hadde minst 250 vinterføra sau i 2012 og hadde hatt en vesentlig økning i sauetallet de siste fem årene. I gjennomsnitt var det 330 søyer med lam i disse besetningene i 2012 (min. 247 – maks. 570) og de hadde i gjennomsnitt hatt en dobling i sauetallet fra 2007 til 2012.

Hovedtemaene vi ønsket å belyse var: det daglige arbeidet, dyrehelse, sauehuset, avl og økonomi. Alt med fokus på hva som er de viktigste forskjellene mellom «liten og stor». Det ligger veldig mye informasjon, kunnskap og erfaring i disse intervjuene. Her gir vi en liten smakebit på noe

av det de var opptatt av, med hovedfokus på hvilke vurderinger som ligger bak satsingen på sau og hvilke faktorer som er viktig i vurderingen av antall sau i besetningen.

Valgte sauen

Hovedmotivasjonen for økningen i sauetallet hos disse bøndene var et ønske om å leve av gårdsdrifta og slippe å ha jobb utenom. Økningen i sauetallet var i stor grad knyttet til opphør av annet dyrehold på gården eller opphør av (fulltids) jobb utenom. At valget falt på sauen uttrykker mange som at «jeg har alltid likt å drive med sau». Det gjenspeiles også i at de uttrykker stor trivsel i jobben.

«Jeg kan ikke tenke meg å bytte nå, det må jeg bare si. Og den fineste tida på året – det er de ukene som det kommer lam. Det er helt fantastisk, det er helt ubeskrivelig. Det er noe som jeg ikke har lyst til å flytte vekk fra, uansett! Det er en så flott tid! Mye arbeid, det er greit det, men det er så fint når snøen går og fuglene kvitrer.»

Fordeler med å drive stort

Det er naturlig nok et større inntekstpotensiale i en stor

besetning. De som ble intervjuet mener jevnt over at de har en akseptabel inntekt fra saueholdet. Også de som kun har sau mener at det går an å leve av saueholdet, i hvert fall når de har kommet opp i full produksjon etter oppbyggningsfasen. Alle besetningene har imidlertid et relativt høyt avdråtsnivå, i gjennomsnitt 79 kg (total avdrått per søye, uten kopplam) (min 67,3 - maks 110,2). De ligger altså på eller over gjennomsnittlig avdrått i Sauekontrollen. Produksjonsresultatet er viktig for økonomien og er også noe de legger mye stolthet i.

En stor besetning gir mulighet for å være heltidsbonde. Det gir større fokus på sauedrifta og en mer profesjonell drift. Ikke minst er det en fordel å ikke ha jobb utenom gården i lamminga. Flere fremhever også at det å ha én produksjon (sau), framfor å måtte dele fokuset på flere dyreslag gjør sauedrifta bedre, fordi de «slipper å løpe mellom flere ting». Med en større besetning kommer muligheten for investeringer som bidrar til rasjonalisering av drifta.

Tidsbruk per dyr går ned i en stor besetning. Det gir en bedre timebetaling, men hvor mye bedre avhenger mye av driftsopplegget, fjøset og ikke minst strukturen på grovfør- og beitearealer.

Finnes det et optimalt sauetall?

Et enhetlig svar på hvor mye sau én bonde kan klare, hvilket sauetall som gir best økonomi eller hvilket sauetall som gir en årsinntekt til å leve av, finner vi ikke i dette materialet. Svaret på dette er individuelt, men det er noen felles, grunnleggende faktorer som trekkes fram i intervjuene. De kan grupperes i økonomi, gårdens ressurser og håndtering av arbeidstopper. Disse henger også tett sammen med hverandre.

Økonomi

Et grunnleggende spørsmål når målet er å ha en full inntekt fra gårdsdrifta, er selvfølgelig hvilken inntekt man ønsker og hvordan man kan oppnå denne. De politiske rammebetingelsene

Illustrasjonsfoto. Å håndtere den store arbeidsmengden i lamminga er en av de største utfordringene i store sauebesetninger. Det kan være vanskelig å rekruttere ekstern arbeids-hjelp for kortere perioder og for mange er det helt nødvendig at hele familien hjelper til. (Foto: Grethe Ringdal, Animalia)

(tilskuddsordninger) er viktige. De kan endres over tid (og har også endret seg etter at disse intervjuene ble gjort), men i tillegg er det to temaer som særlig trekkes fram: produksjonsnivå og kostnader knyttet til nybygg eller ombygging av sauefjøset.

Hvilket produksjonsnivå man må ha for å oppnå ønsket inntjening og hvilket produksjonsnivå det er realistisk at man kan oppnå, er derfor viktige spørsmål når økning i sauetallet vurderes. Det er også viktig å vurdere hvordan man skal håndtere at det vil ta noe tid før man er oppe i full produksjon og inntekt, dersom man kun rekrutterer fra egen besetning.

For de fleste krever økt sauetall nybygg, påbygg eller ombygging av eksisterende sauehus. Om sauen kan nedbetale dette, eller om annen inntekt er nødvendig, er en viktig vurdering. Bygningsløsninger og grad av mekanisering påvirker også dette.

Omtrent halvparten av de som ble intervjuet hadde bygd nytt fjøs i tilknytning til økningen i sauetallet. De andre hadde ulike kombinasjoner av gammelt og nytt, påbygde eller ombygde fjøs. Det som i stor grad hadde vært avgjørende for valget om å ikke bygge nytt, var framtidsperspektivene, i betydningen at de selv hadde en begrenset tid igjen som yrkesaktive og/eller ikke noen som ville overta drifta. I tillegg uttrykte flere en usikkerhet rundt om de ville klare å nedbetale et nytt hus gjennom sauedrifta.

Figur: I vurderingen av hvilket sauetall som er «riktig» i en besetning, trekkes følgende faktorer særlig fram som viktige: økonomi (tilskuddsordninger, produksjonsnivå og byggekostnader), håndtering av arbeidstopper (lamming, (vår)beite og sanking/sortering om høsten) og gårdens ressurser (fôr- og beitegrunnlag).

«Det er klart at jeg kunne ha tenkt meg et fint, moderne, lettvinnt sauehus, men da hadde jeg måttet ut å jobbe for å hatt råd til å ha det sauehuset. Så heller enn å jobbe ute vil jeg være hjemme og ha mer tid med dyra og da har jeg også mer oversikt.»

Gårdens ressurser

De fleste som øker besetningsstørrelsen betydelig, har behov for større arealer til fôrdyrking og beite, med mindre de reduserer produksjonen med andre beitedyr. Selv om tilgangen på leieareal stort sett er god, ofte fordi andre legger ned drifta, er det imidlertid mange som trekker frem dette som en begrensende faktor for hvor mange dyr de kan ha. Mange «småapper» og til dels lange kjørestander fra egen gård er svært krevende arbeidsmessig. For mange reduserer dette den rasjonaliseringen (reduert tidsbruk per dyr) de kunne hatt i en stor besetning betydelig. Langsiktigheten på leieforholdet er også viktig. Forsvinner leiearealene kan driftsgrunnlaget bli borte, selv om de fleste mener det er lite trolig at dette vil skje på grunn av generell nedgang i husdyrholdet.

«Jeg tror nok det at hvis en ser på bruket her, hadde vi hatt areal til å ha saue i nærheten av fjøset, så hadde vi klart en god del mer sauer med den arbeidsinnsatsen vi legger ned.»

Arbeidstopper

Hvordan man skal takle arbeidstopperne er en viktig vurdering ved økning i besetningsstørrelsen. Det gjelder særlig lammingsperioden, men i noen grad også (vår)beiteperioden og sankinga om høsten. Arbeidstopperne hos disse bøndene dekkes ved hjelp av familie og/eller innleid arbeidskraft. Å få tak i godt kvalifisert arbeidshjelp for kortere perioder er en utfordring og et kritisk punkt for mange. I tilknytning til dette føler flere også en usikkerhet og sårbarhet når det gjelder hva som vil skje hvis de selv ikke kan delta i arbeidet, både på kort og lang sikt.

Mekanisering (primært systemer som rasjonaliserer fôringen) kan til en viss grad avhjelpe det rutinemessige daglige arbeidet, men tilsyn og oppfølging i lamminga kan ikke mekaniseres vekk. Hvordan man kan takle disse arbeidstopperne er derfor en viktig ramme/ begrensning for hvor mange dyr man kan ha i en besetning.

Kort oppsummert

Hva som er viktig når man skal drive stort kan også oppsummeres så enkelt og så vanskelig:

«Det er det å løse lammingen som er utfordringen og at det er igjen ordentlig med lam til slutt og at de vokser godt. Da er det om å gjøre å perfektjonere egne opplegg og ikke minst bli flinkere til å rekruttere hjelp.»

Takk

En stor takk til alle sauebøndene som deltok i studien!

Av Lisbeth Hektoen og Vibeke Tømmerberg, Animalia – Helsetjenesten for sau og Åshild Ø. Våge, Helsetjenesten for sau/ privatpraktiserende veterinær i Sveio.

GJØDSELKJELLERPORT

Kontroll av gjødselporter.
Ta alltid en kontroll på gjødselporten din. Vi har delene på lager.
Kanskje den bør skiftes ut?

EIKERPORTEN

en markedsleder, hvorfor:

- Den «skreddersys» dvs. den produseres etter ønskelige mål.
- Enkel å montere (ca. 4 t.) gjør det selv.
- Åpnes og lukkes på 1 min.
- Prisen er gunstig.

Agro - Bygg & Teknikk As
N-3174 Revetal
Tlf.: 33 06 27 65 - 95 06 58 80
www.agrobygg.no